

Forskningsartikel

Finansiell feminism?

Jämställdhet & ekonomi i självhjälpsformat

Johanna Lauri & Linda Berg

In a contemporary popular cultural Swedish context, gender equality and economic equality seem to be increasingly formulated in financial terms, through narratives centered around succeeding on the stock market, owning assets or practicing venture capitalism. In this context, self-help books in financial speculation targeting women are marketed with a gender equality narrative. In this article, we focus on how values of feminism, gender equality and economy are shaped and maintained by such books. By effectively hiding power relationships and presenting financial freedom as an attainable goal for everyone and through a condensed narrative of happiness and balance in the future, we read the fantasy of financial freedom as cruel optimism through Lauren Berlant's perspective. The fantasy of financial freedom also produces a feminist subject who, with her investments, both can and should maintain control over her own life and her family as well as navigate around the vulnerabilities of life.

Keywords: Financial feminism, gender equality, self-help, fantasy, cruel optimism

---

I en samtida svensk populärkulturell kontext tycks jämställdhet och ekonomi alltmer formuleras i finansiella termer, genom narrativ centrerade kring att lyckas på börsen, äga tillgångar eller bedriva riskkapitalism. I denna kontext marknadsförs självhjälpsböcker i ekonomi och finansiell spekulation med ett jämställdhetsnarrativ. I denna artikel sätter vi fokus på hur feminism, jämställdhet och ekonomi skapas och förhandlas i sådana böcker. Genom att effektivt dölja maktförhållanden och presentera finansiell frihet som ett uppnåeligt mål för alla och genom det kondenserade lyckonarrativet om balans i framtiden så kan vi genom Lauren Berlants perspektiv se fantasin om finansiell frihet som grym optimism. Fantasin om finansiell frihet skapar också ett feministiskt subjekt som genom sina investeringar både kan och ska ha kontroll över livet och navigera runt och förbi livets sårbarheter.

Nyckelord: Finansiell feminism, jämställdhet, självhjälp, fantasi, grym optimism

---

Introduktion

Alla har de haft samma längtan och önskan: att med hjälp av privatekonomi leva sitt drömliv där de kan lägga mer tid och pengar på det som de verkligen älskar. Och vilka resultat de fått! De har haft motivationen och jag har haft metoden som gjort att de verkligen lyckats. Du kan också lyckas. Men hur vet jag det? Jo, metoden fungerar oavsett om du är 25 år eller 65 år, lagerarbetare i Stockholm eller redovisningsekonom i Skellefteå, spara eller slösa. [...] Det är dags för dig att bli finansiellt fri och få mer tid och pengar över till det du älskar (Bourbon 2021: 13).

Sandra Bourbon är en av många som tillhandahåller ekonomiska budskap och tjänster riktade till kvinnor. I en samtida populärkulturell svensk kontext formuleras jämställdhet och ekonomi ofta i finansiella termer, genom narrativ centrerade kring att lyckas på börsen, äga tillgångar eller bedriva riskkapitalism. Detta sker genom till exempel specifika tjänster riktade till vissa kvinnor för att uppnå ekonomiskt oberoende, särskilda satsningar för att locka kvinnor till börsen eller populärvetenskapliga handböcker i finansiell spekulation för kvinnor vilka marknadsförs med feministiska eller jämställdhetsnarrativ. Det är till dessa handböcker i ekonomi som vi i här riktar vårt fokus. Handböcker som ger råd och stöd, vilka även kan betraktas som en del av en självhjälpsindustri som har

expanderat snabbt de senaste decennierna (Brinkmann 2014, Spicer och Cederström 2015, Berg et al 2022).

Feminismens förhållande till kapitalism och marknad har studerats på en rad olika sätt. Feminism har beskrivits som både koopererad och avpolitiserad av den nyliberala kapitalismen (Eisenstein, 2009; Fraser 2013), vilket skapar en bild av feminismen som passé i dagens samhälle eftersom kvinnor redan anses ha överkommit sin underordning (McRobbie 2009). Detta har formulerats i termer av postfeminism (Gill 2017) eller populärfeminism (Banet-Weiser 2018). Andra aspekter av sådana nyliberala processer inkluderar individualiseringen av det feministiska subjektet, som förstås i termer av oberoende och självcentrering (Rottenberg 2018), en form av självstyrning genom internalisering av ideal så som egenmakt, individuellt ansvar och ökad självkänsla (McRobbie 2009). Roberts (2015, 2016) använder begreppet ”transnationell affärsfeminism” för att beskriva hur feminism och feministiska värderingar används i vinstsyfte i finansiella verksamheter utifrån en idé om kvinnor som varande mer ansvarstagande än män i ekonomiska frågor. Vår utgångspunkt är att det jämställdhetsfokus som presenteras inom denna självhjälpsgenre bidrar till att en omförhandling kring hur feminism och jämställdhet förstås där finansiell spekulation, ägande och investeringar står i fokus – en sorts framväxande *finansiell feminism*.

Utifrån tidigare studier av populärfeminism och självhjälpslitteratur landade vi i att närmare studera handböcker med övergripande budskap om att stärka kvinnors kunskap och självförtroende i ekonomiska frågor som rör allt från vardagsekonomi till finansiella strategier med strävan mot ekonomiskt oberoende. Syftet är att undersöka hur feminism och feminismens subjekt formeras i en nutida svensk kontext av ekonomisk självhjälpslitteratur. Genom en närläsning inspirerad av narrativ metod, tillsammans med teorier om känslor och nyliberal feminism, ideal och värderingar som produceras i just dessa handböcker.

Självhjälpsgenren och narrativ metod

Handböckerna i ekonomi utgör en del i en vidare genre av självhjälpslitteratur som utöver att handla om kapital i sig även ingår i en kapitalistisk logik, där böckerna ofta ges ut tillsammans med föreläsningar och andra konsumtionsvaror som ska bidra till att uppnå konsumentens mål. I dessa handböcker kan vi även urskilja ”branding” av författaridentiteter, som på olika vis erbjuder läsare vägar till personlig utveckling och möjligheter till en mer framgångsrik tillvaro – i dessa fall genom tips och råd från ekonomiska experter. Genren har till uppgift att hjälpa läsaren att ta kontroll, där författaren/författarna ger löften om att bidra med verktyg och väddar till samma känslor som gör att det finns en enorm industri som på olika sätt utger sig för att stärka den enskilde inom en rad olika områden (se t ex. Berg 2011, Berg et al 2022). Genom att exempelvis själv positionera sig som en kvinna som

tagit resan från att sakna kunskap och självförtroende inom ekonomi, till att idag behärska området och kanske även kunna röra sig mellan hushållsekonomi och riskkapitalism, upprättas givetvis identifikation och förtroende. Författaren måste upprätta auktoritet; skapa en trovärdig berättelse om motiv och vilken hjälp som produkten säger sig erbjuda (Woodstock 2006).

Ett bra sätt att metodologiskt ta sig an böcker i denna genre är narrativ analys i kombination med teoretiska begrepp som kan fördjupa förståelser av innehållet (jfr. Andrews m.fl. 2013). Vi har därför valt att studera dessa handböcker utifrån ett antagande om att texterna utgör narrativ, som är avhängda formatet, vilka återspeglar något men som även gör något. Med en narrativ analys, ser vi närmare på berättelsernas upplägg, form och innehåll och vi menar att boken i sig ofta bär betydelser som sträcker sig bortom författarens direkta intentioner. I vårt analytiska arbete återfinns dock inte ett fokus på metoden i sig, snarare utgör den en ledstång tillsammans med teoretiska perspektiv, så läsare som väntar sig renodlad narrativ analys måste tyvärr släppa en sådan förhoppning. Men dessa böcker producerar onekligen även narrativ som reflekterar författarens ambitioner, och vi menar att det kan bidra till nya erfarenheter – särskilt som dessa böcker direkt manar till att utvärdera egna erfarenheter och påverka den enskildes handlande (Arvidsson 2014, Veland m.fl. 2018).

Ekonomiska självhjälpsböcker

Vi har valt att definiera materialet som självhjälpsböcker utifrån att det, utöver att inte vara skönlitteratur, kräver lite eller inga omfattande förkunskaper till skillnad från fackböcker. Självhjälpsböcker utmärker sig även genom att förväntas kunna tas i bruk och utgöra ett praktiskt redskap för sin läsare (Eldén 2009: 98). I materialet ingår tre böcker som alla berör temat kvinnor och ekonomi på olika sätt. Alla böckerna innehåller råd och stöd i ekonomiska frågor, framför allt riktat mot kvinnor och vardagsekonomi (i detta inkluderas också finansiellt sparande). Urvalet baseras på de böcker som lyfts fram på temat kvinnor och ekonomi, på de största nätbokhandlarna i Sverige. Vi har läst igenom betydligt fler böcker på samma tema och gjort bedömningen att böckerna i denna genre i mångt och mycket liknar varandra och att många teman upprepar sig genom dessa böcker och vi har därför valt ut följande tre böcker som tydligt illustrerar genren. Den första boken vi valt är *Ekonomi-PT:s handbok för kvinnor*, skriven av Mia Ingelström och Veronica Linarfve, utgiven 2020. Boken är strukturerad i form av olika träningspass som den ena av författaren, en journalist i behov av ekonomisk hjälp, utför med hjälp av den andre författaren, en så kallad Ekonomisk PT – en personlig tränare i ekonomi. Boken innehåller nio träningspass med allt från att kartlägga sin ekonomi till att investera i aktier. Den andra boken med titeln *Medveten ekonomi – en vardag med guldkant*

(2018) är skriven av Shoka Åhrman som är ekonomisk rådgivare och Frida Tredschow som är affärsjurist. Boken riktar in sig på vardagsekonomi, känslor och sparande för att kunna förverkliga sina drömmar. Den tredje boken, *Frihetsmaskinen: så skapar du ett finansiellt fritt liv* (2021) är skriven av Sandra Bourbon. Sandra Bourbon har innan den här boken gjort sig ett namn som Framtidsfeministen där hon, som hon skriver på sin webbsida ”påverkar genom att investera i jämställda bolag, verka för fler kvinnor till börserna och erbjuda jämställt månadssparande för alla”. I boken *Frihetsmaskinen* skriver hon om en modell, med olika steg, som kan hjälpa alla att bli finansiellt fria, vilket främst handlar om att investera i aktier.

Att förstå känslor, fantasier och nyliberal feminism

I vår analys av ekonomiska självhjälpsböcker använder vi oss av ett ramverk uppbyggt av i huvudsak tre feministiska teoretiker. Joan Wallach Scotts (2011) användning av det psykoanalytiska begreppet fantasi som hjälper oss att fånga det som formar människors drömmar och vardagspraktiker och det som strukturerar våra begär och hur vi relaterar till vår omgivning. Lauren Berlants (2011) arbete om grym optimism hjälper oss att ytterligare förstå materialets fantasmatiska dimension och Cathrine Rottenbergs (2018) arbeten om nyliberal feminism som hjälper oss att undersöka hur feminism uttrycks och skapas i vårt material.

En fantasi är inte något som bara kopplas till enskilda individer utan är något som skapas, delas och upplevs kollektivt – alltså något som kan skapa samhörighet (Scott 2011: 66). Fantasier kan således hjälpa oss att få syn på narrativ som övertygar och drar med läsaren, att se de dominerande narrativen eller de normerande relationerna. På så vis har fantasier också en ideologisk dimension och en analys av fantasier kan fånga hur människor förhåller sig till det normerande och därigenom hjälpa oss att förstå människors drivkrafter och handlingar. Scott (2011) beskriver i sin förståelse av fantasibegreppet tre centrala drag som vi finner användbara i vår analys. Det första är att en fantasi ska ses som en iscensättning av begär, att fantasin bidrar till en känsla av att leva ”som om” (Sjöstedt-Landén 2012: 78). Den andra dimensionen är att fantasin döljer motsägelser, vilket medför att det blir svårt att föreställa sig att det skulle kunna vara annorlunda (Scott 2011). Det tredje dimensionen är att en fantasi fungerar som ett kondenserat narrativ. Ett narrativ som inkorporerar och kondenserar vissa kvinnors berättelser till en generell berättelse som gäller alla kvinnor. Rottenberg (2018) för ett liknande resonemang där hon menar att den nyliberala feminismens lyckade feministiska subjekt, ett subjekt med ett liv i balans, blir till ett slags lyckoscript. Här bygger Rottenberg vidare på Sara Ahmeds löften om lycka där hon pekar på lycka som riktade ideal och krav som kvinnor behöver förhålla sig till, oavsett hur orimligt det än

må te sig (Rottenberg 2018, Ahmed 2010). Ett sådant kondenserat narrativ ger både kraft och riktning åt de kvinnor som identifierar sig med fantasins handlande.

För att fånga de ideal och processer som upprättas i handböckerna riktade till kvinnor och hur dessa är investerade i en empowerment-diskurs, samt hur genren i sig uppmanar till att begära och kämpa för att uppnå dem tar vi avstamp i Laurent Berlants (2011) begrepp *grym optimism* (cruel optimism). Berlant talar om ett löfte om en belöning som följd av ständig förändring och självförbättring. Det är ett löfte, möjligt att urskiljas inom självhjälpsindustrin, vilket efter att ha tagits på allvar kan sluka självförtroenden och hopp om förlösning – då oupphörliga försök och kamp för utveckling av jaget sällan ger särskilt positiva resultat. Trots en försämring av kulturella, sociala och ekonomiska förhållandena i efterkrigstidens nyliberala samhällen förblir individer optimistiska och knyter an till det förföriska kapitalistiska idealet om ”det goda livet”, som i Berlants exempel kort kan sammanfattas med medelklassens ideal om ”trygga jobb” och en ”attraktiv livsstil”. Men det är jakten, snarare än att idealen som blir det grymma. Det är alltså egentligen inte föremålet för begäret som är grymt i sig, utan den anknytningsrelation som skapas, eftersom subjekt knyter an till fantasier, till ”kluster av löften” (Berlant, 2011: 23) till och med när sådana löften är ouppnåeliga.

För att fånga hur feminism formeras och tar sig i uttryck i materialet vänder vi oss till Cathrine Rottenbergs arbeten om *nyliberal feminism*. Utifrån en teoretisk ram av Wendy Brown och Michel Foucault argumenterar Rottenberg för att samtidens amerikanska mediefeminism bör förstås i termer av en nyliberal feminism (2018: 5). Hon menar att sammanflätningen mellan nyliberalism och feminism är framträdande bland annat i framgångsreportage med kvinnor och att dessa genomsyras av användandet av värdeord såsom balans och individuellt ansvar. Nyliberalism enligt Rottenberg ska förstås som en politisk rationalitet som styr genom att subjektet internaliserar vissa typiska värden såsom individualism och att varje person är sin egen lyckas smed (2018: 7). Utifrån Browns tankar om att nyliberalismen omskapar alla delar av livet till kapital, omskapas också subjekten, mot ett fokus på att ständigt skapa värde och hela tiden investera i självet. Ett individuellt, entreprenöriellt subjekt som tar ansvar för sitt eget mående och egen omsorg.

Finansiell feminism: frihet och återhållsamhet

Samtliga självhjälpsböcker positionerar sig inom en jämställdhetsdiskurs. *Ekonomi-PT:ns handbok för kvinnor* sätter scenen tämligen omgående genom att inleda första kapitlet med att skriva ut jämställdhetspolitikens övergripande mål om att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv

(Ingelström och Linarvfe 2020: 13). Därefter följer en lista i punktform på statistik som lyfter ojämställd ekonomi och en argumentation om varför just kvinnor måste lära sig mer om ekonomi och skriver till exempel att kvinnor ”är bättre låntagare än män” (Ingelström och Linarvfe 2020:15). Avsnittet avslutas med att:

Pengar är starkt förknippad med makt. [...] Genom att få både kunskap och praktisk handledning kring ekonomi kommer du att bli en av dem som driver utvecklingen framåt, mot målet att kvinnor och män ska ha samma makt att forma både samhället och sitt eget liv! (Ingelström och Linarvfe 2020: 16).

I boken *Medveten ekonomi: en vardag med guldkant* finns ett tydligt jämställdhetsanslag genom att boken vänder sig mot kvinnor och lyfter till exempel ”Pensionen versus föräldraledigheten” (Åhrman och Tredschow 2018: 137), ”samboavtal” (Åhrman och Tredschow 2018: 145), ”äktenskapsförord” (Åhrman och Tredschow 2018: 168) och ”skilsmässa” (Åhrman och Tredschow 2018: 190). I *Frihetsmaskinen* är jämställdhetsdiskursen på ett plan minst synlig i förhållande till de övriga böckerna men på ett annat plan är den tämligen framträdande. Författaren till *Frihetsmaskinen* som även kallar sig själv för ”Framtidsfeministen”, beskriver sig själv som att hon aktiesparar i jämställda bolag. Då boken centreras kring hennes ekonomiska ”resa” så följer feminismen och jämställdheten så att säga med på köpet. På Framtidsfeministens webbsida går bland annat att läsa att: ”Jämställdhet = CASH” och att:

Framtidsfeministen brinner för en jämställd framtid. Vi påverkar genom att investera i jämställda bolag, verka för fler kvinnor till börser och erbjuda jämställt månadssparande för alla (framtidsefeministen.se).

Själva avstampet i jämställdhet och feminism är framträdande och det är möjligt att urskilja att dessa böcker skriver in sig i en svensk jämställdhetspolitisk diskurs. Vi läser således böckernas utsagor utifrån en sådan ram. Genom vår närläsning och vårt teoretiska ramverk har det analytiska arbetet resulterat i att vi ringat in tre dominerande narrativ: om ekonomiskt oberoende, om balans samt lycka i en senkapitalistisk samtid, narrativ vilka alla också formar feministiska subjekt i denna självhjälpskontext.

Fantasin om finansiell frihet

Ett centralt narrativ i de ekonomiska handböckerna är drömmen om frihet. *Medveten ekonomi* lockar läsaren med beskrivningar såsom ”Tänk om belöningen för att lägga en timme då och då på att placera om i din aktieportfölj blev att du kunde uppnå ekonomisk frihet” (Åhrman och Tredschow, 2018: 19) och

Ekonomi-PTns handbok för kvinnor lovar läsaren redan på omslaget att ”Du kommer att vara ekonomiskt stark, trygg och fri!”. *Frihetsmaskinen* sätter tonen redan i titeln och i undertiteln som lyder ”så skapar du ett finansiellt fritt liv”.

För att närmare förstå vad denna frihetsdröm och mer specifikt drömmen om finansiell frihet inbegriper här läser vi det genom fantasibegreppet (Scott 2011; se även Lauri 2021) och tar fasta på en fantasi som en iscensättning av begär, att leva ”som om” (Sjöstedt-Landén 2012: 78). Detta ”som om” bär frihetsnarrativet i ekonomiböckerna, där fantasin om finansiell frihet presenteras som nåbar för alla. ”Om jag klarade det så kan du” som det står i förordet till *Ekonomi-PT:s handbok för kvinnor* eller som det beskrivs i *Frihetsmaskinen* ”Du kan också lyckas. [...] Jo, metoden fungerar oavsett om du är 25 år eller 65 år, lagerarbetare i Stockholm eller redovisningsekonom i Skellefteå, spara eller slösa (Bourbon 2021: 13)”. Ett sådant ”som om”-narrativ gör att fantasin döljer mot-sägelser och konflikter, vilket är ett annat centralt drag hos fantasier (Scott 2011).

Men vad består fantasin om finansiell frihet av? Vi fortsätter analysen med att lyfta fram uttryckta begär som just denna fantasi iscensätter, vad den döljer och på vilket sätt den skapar riktning och kraft.

Återhållsamhet: begär efter balans

På omslaget till boken *Frihetsmaskinen* står följande:

Frihetsmaskinen är en livsstil. Den sparar mig både tid och pengar eftersom jag automatiserat min privatekonomi och lägger minimalt med tid på den. Ett liv fritt från ekonomisk stress och i stället fyllt av ekonomiskt lugn. Idag har jag ett rikt liv med vänner familj och intressen, och jag unnar mig sådant som skänker mig glädje i mitt liv. Jag äger min egen tid och mitt eget liv. Det har tagit mig tio år att finna balansen. Från att vara helt pank till att slösa, till att spara, till att snåla, till att investera, till att bli miljonär och snart finansiellt fri (text från bokomslaget).

Författaren Sandra Bourbon beskriver hur hennes liv varit kantat av ytterligheter, från pank, till att spara, till snåla och till att snart vara framme vid målet – den finansiella friheten. I tidigare forskning har vi visat på hur tankefiguren av typen berg-och-dalbanan används i självhjälpsgenren för att peka på upplevd brist på ”emotionell kontroll”, utifrån en säljande föreställning om vad känslor är, följt av erbjudanden om redskap för effektiv känslohantering (Berg 2011). I sin bok använder Bourbon ord och beskrivningar av att sakna kommando – ”tokspara”, ”unnade mig ingenting” och det var ett ”mycket torftigt liv” (Bourbon 2021: 38) som gjorde att hon ”kände sig

ensam” (Bourbon 2021: 39). Hon fortsätter genom ett konstaterande, det är:

Inget jag rekommenderar någon! Idag har jag efter många år hittat en balans som genomsyrar mitt liv och den här boken – att spendera mer på det jag älskar och kapa resten brutalt. Du kan också unna dig att njuta här och nu, samtidigt som du vet att du kommer att bli helt fri (Bourbon 2021: 39).

Ett liv fyllt av ekonomiskt lugn framstår som det ultimata målet, det är ett rikt liv som fylls med vänner, familj och intressen, där hon unnar sig sådant som skänker henne glädje. Ett liv i balans är också ett fritt liv.

I boken *Medveten ekonomi* använder författarna också en berg-och-dalbanereferens och menar att dessa ytterligheter och den oro som många känner inför sin ekonomi och framtid är möjlig att förändra. ”[G]enom att göra aktiva och medvetna val kring vår ekonomi varje dag, kan vi uppnå mer balans i samtliga delar av livet” (Åhrman och Tredschow 2018: 40–41). Även här formuleras balans som ett ideal och ett eftersträvanvärt mål. Rottenberg argumenterar för att en tillfredsställande balans mellan arbete och familj är en av den nyliberala feminismens starkaste ideal, ett progressivt feministiskt ideal och en i det närmaste hegemonisk idé (hon skriver utifrån en amerikansk kontext) (2018: 13–14). Frihet är att slippa välja mellan familj och karriär och i stället bli *en balanserad kvinna* (Rottenberg 2018: 33). Fantasien om finansiell frihet centreras kring ett begärnarrativ efter just detta. Men i vår svenska kontext handlar det inte om att tvingas välja mellan familj och karriär, att kunna kombinera dessa tas för givet. Här handlar begäret efter balans snarare om ett föreställt känslolugn, att fokusera på det man älskar, att unna sig glädje och känna kontroll över ytterligheter såsom att spara eller slösa eller allt eller inget och framförallt om att njuta av det. Balans som mål kan, som boken *Medveten ekonomi: en vardag med guldkant* (Åhrman och Tredschow 2018) titel avslöjar, nås genom just medvetenhet. Författarna skriver:

För att undvika att fatta fel beslut behöver man vara mer medveten. En ökad medvetenhet bidrar till att skapa ett rikare och mer harmoniskt liv – inte enbart i pengar räknat utan även i form av mindre beslutsångest och osäkerhet. Vår förhoppning är att du ska öka din medvetenhet och lyckas uppnå det du drömmer om (inledning, sidnummer saknas).

Medvetenhet ska generera mer sansade känslor och beteenden, vilket i sin tur kommer att förflytta läsaren närmare målet om finansiell frihet. Medvetenheten och stabiliteten är starkt formulerad kring just känslor och framför allt ett njutningsnarrativ, men med betoning på en kontrollerad njutning.

Ekonomi-PT:s handbok för kvinnor beskriver också den måttfulla njutningen när författarna diskuterar köpstopp som någonting som både sparar pengar men också är bra för miljön. ”Köp dem med gott samvete. Du kommer troligtvis att njuta varje gång du har dem på dig! Snacka om värdefullt köp!” (Ingelström och Linarvfe 2020: 61). Genom att vara medveten och begränsa sitt köpbegär genom ett planerat köpstopp kan man samtidigt konsumera vissa saker med gott samvete, vilket ger en mer behärskad njutning. I samma bok går att läsa:

Kom ihåg att även den som sparar måste kunna lyxa till det ibland. Kanske är det kanonpris på de färska räkorna just till helgen? Bli inte för snål. Om du valt bort många slentrianutgifter finns förhoppningsvis utrymme för att då och då njuta lite extra! Fira och gläds! Stunden kommer att kännas väldigt speciell (Ingelström och Linarvfe 2020: 63).

Det är tydligt att läsaren uppmanas att njuta av sina eftergifter, hon ska spara men inte för mycket och hon uppmanas också att njuta, dock aldrig för mycket. Det är en speciell restriktiv njutning som förespråkas, något som vi på annat håll beskrivit som ett krav på etisk njutning (Lauri och Bäckström 2019). Dessa narrativ producerar ett medvetet feministiskt subjekt som förväntas njuta lagom mycket, inte vara för spartansk men inte heller för överdriven. I den återhållsamma njutningen återfinns också en performativ dimension, där det återhållsamma njutandet ska återberättas i ett utbildande syfte. Liknande narrativ går att läsa i *Frihetsmaskinen* där författaren resonerar kring medveten konsumtion och att unna sig saker: ”Visst är det mycket pengar, men tänk om du är en person som älskar latte? Livsglädjen kommer helt klart att påverkas om du behöver säga nej till det du älskar” (Bourbon 2021: 39). Här ställs alltså livsglädjen mot köpstopp men lite senare i texten står det om ”medveten konsumtion” (Bourbon 2021: 52) och att man ”blir lyckligare av att konsumera mindre” (Bourbon 2021: 52). Författaren förklarar: ”Medveten konsumtion har förändrat allt för mig, det jag väljer att lägga pengar på får ett helt annat värde och en högre njutningsfaktor” (Bourbon 2021: 52–53). I boken *Medveten ekonomi* finns handfasta tips om hur man uppnår ”ett rikare liv” (Åhrman och Tredschow 2018: 18) vilket man kan ”enbart nå genom en medveten ekonomi” (Åhrman och Tredschow 2018: 18). Detta uppnås genom ”självkontroll” (Åhrman och Tredschow 2018: 32) och tipsen fokuserar på att styra sina känslor, kontrollera stress och att öka på sitt nya förhållningssätt samt att ha ett tydligt syfte och mål med sin beteendeförändring (Åhrman och Tredschow 2018: 32–33). Eller som det uttrycks i *Ekonomi-PT:s handbok för kvinnor*: ”Vem bestämmer över ditt liv egentligen?” (Ingelström och Linarvfe 2020: 10). På baksidan i samma bok står

också att läsa: "Efter att ha gjort övningarna i boken har du tagit makten över dina pengar och därmed ditt liv. Du känner också till de vanligaste kvinnofällorna relaterade till ekonomi och vet hur du undviker dem" (baksidestext). Fokus sätts på individen som bör öva sig för att ta kommando och öka sin medvetenhet.

Det är välkända budskap som repeterats i en rad olika former och som vi återfinner i en stor del av självhjälpsgenren, vilken även präglas av identitetsskapande faktorer (Skeggs 2003). Det går att se hur böckerna sammanfaller väl med en fostran till vit medelklass femininitet i Sverige med ideal om just individualism, reflexivitet och självkontroll (se t.ex. Lundgren 2000, Ambjörnsson 2004). Det i sig vore intressant att fördjupa, men här vill vi peka på den nyliberala feministiska natur – att forma sin mottagare som orienterat mot målet om balans och personlig utveckling (Rottenberg 2018). Det interPELLERADE nyliberala feministiska subjektet i dessa böcker konstitueras som både problem och lösning, å ena sidan ett problem med sina konsumtionsbegär och ytterligheter men de besitter också lösningen genom att i sig själv finna möjligheten till att hårbärgera stabiliteten. Där begäret efter balans kan förstås som själva motorn som driver fantasin om finansiell frihet.

Lyckonarrativ mot framtiden

Som ovan nämnt så fungerar en fantasi också som ett "kondenserat narrativ" (Scott 2011). Ett narrativ som kondenserar vissa kvinnors berättelser till en generell berättelse som gäller alla kvinnor. Eller som Rottenberg (2018) beskriver det nyliberala feministiska subjektet – dess drömmar och aspirationer blir ett slags lyckonarrativ som övriga kvinnor behöver förhålla sig till. Ett kondenserat lyckonarrativ som ger riktning åt fantasin om finansiell frihet.

I böckerna uppmanas läsaren att drömma och att drömma stort. I *Ekonomi-PT:s handbok för kvinnor* står att "Du ska nu få reflektera över nuläget, men du ska också få lyfta blicken riktigt, riktigt högt. Mot dina drömmar" (Ingelström och Linarvfe 2020: 37). Här ombeds läsaren också att sätta mål med sitt sparande och får frågor såsom:

Vad vill du se? Vad vill du uppnå? Åt vilket håll vill du gå? [...] men först ska du få drömma stort. Flummigt? Inte alls. Har det ens med ekonomi att göra? Absolut. Målet är ju att dina pengar ska *stödja* ditt liv, inte *styra* det. Drömmar handlar om önskningar, men de kan också omvandlas till konkreta mål (Ingelström och Linarvfe 2020: 38).

Drömmarna verkar vara tämligen likriktade, i *Frihetsmaskinen* ska läsaren föreställa sig ett "liv där du har möjlighet att njuta av den där drinken med

tårna nerborrade i sanden flera hundra mil hemifrån" (Bourbon 2021: 12). Lite längre in i boken får läsaren fler exempel på vad de sparade pengarna skulle kunna gå till, där nämns fitness, vinprovning, hemhjälp, skänka till välgörenhet, barnpassning, städhjälp, attväljabusinessklasspåresoretcetera (Bourbon 2021: 78). Boken *Medveten ekonomi – en vardag med guldkant* (Åhrman och Tredschow 2018) ber också läsaren att fundera över sina drömmar och ger några exempel:

Är du ung och drömmer om en långresa till Bali?
Är du mitt i livet och drömmer om att starta eget?
Är du på väg mot pensionen och vill förverkliga den där drömmen om att köpa ett sommarhus i skärgården? (inledning, saknar sidnummer)

I böckerna påpekas det att allas drömmar är olika och att det bara gäller att hitta sin egen dröm, för bara då kan de finansiella drömmarna gå i lås, för då hittar man receptet och kan som det står i *Frihetsmaskinen*: "Spendera mer på det du älskar" (Bourbon 2021: 76) något som enligt *Medveten ekonomi – en vardag med guldkant* menar också leder till "ett ökat välmående" (inledning). Känslorna skrivs fram som en central ingrediens för att lyckas och för att nå sitt mål måste läsaren kunna svara på frågor såsom "Vad älskar du att spendera pengar på? [...] Vad älskar du att unna dig?" (Åhrman och Tredschow 2018: xx). Att drömmarna som presenteras är tämligen likartade kommenteras inte, utan i stället beskriver författaren till *Frihetsmaskinen* hur hon mött och utbildat fattiga och rika, invandrare, sparsamma och slösiga.

Drömmarna som presenteras fungerar som ett kondenserat lyckonarrativ som bara vissa kvinnor har möjlighet att följa, men som påverkar alla kvinnor som identifierar sig med fantasin om finansiell frihet. Dessa önskningar och mål sätter *riktningen* för vad ett nyliberalt feministiskt subjekt bör begära (Ahmed 2010). Fantasins om finansiell frihet utkristalliserar ett slags lyckonarrativ om vilka drömmar som ska drömmas och framför allt hur dessa drömmar kan nås. Med stöd i Berlant menar vi att det här viktigt att se skillnad i strukturen på affekt respektive upplevelse, där anknytningen till fantasin om "det goda livet" kan vara stark och optimistisk samtidigt som den enskildes känslor i vardagen inte alls är särskilt optimistiska (Berlant 2008). Den grymma optimismen ger sig till känna utifrån det implicita budskapet: om läsaren investerar sin tid, möda och sina känslor så kommer pengarna "bidra till din lycka eller frihet" (Bourbon 2021: 28) och en "guldkantad framtid med finansiell frihet" (Bourbon 2021: 76). Lyckonarrativet framställs alltså som individuellt och starkt kopplade till läsarens egna känslor men det formuleras även som allmängiltigt, något som alla bör känna. Det sätter också en tydlig riktning mot lyckan som ska nås i framtiden.

Vad som anses generera lycka, är vad som anses vara ett liv värt att leva. På så vis formar konstruktionen av lycka våra ideal, våra mål och vad som anses vara eftersträvansvärt. Hur drömmar och lycka porträtteras kan sägas innefatta en ritning där begäret riktas åt ett specifikt håll, mot vissa typer av livsval (Ahmed 2010, Rottenberg 2018: 44–45).

Eftersom det nyliberala feministiska subjektet alltmör blir interPELLERAD som humankapital, med enbart marknadskvalitéer, så formas subjektet genom en kostnad-nyttalogik till att nogsamt strukturera sina liv genom investeringar i självet som kan ge bra avkastning i framtiden (McGee 2005, Ahmed 2010, Rottenberg 2018: 17). I *Medveten ekonomi – en vardag med guldkant* uppmanas läsaren att se ”på sparandet som ett hjälpmedel för att nå dina drömmar. Det är inte tillräckligt att bara *ha* en dröm – drömmar i sig måste kopplas till något mer, som till exempel en känsla eller ett syfte” (Åhrman och Tredschow 2018: 8). Sparandet ska leda någonstans, mot en lyckligare framtid. I *Frihetsmaskinen* uppmanas läsaren till att:

Föreställ dig själv om ett år. Du sitter lugnt med en varm kopp av din favoritdryck och värmer din hand. En skön känsla sprider sig i din kropp – du är stolt. [...] Du blickar ut genom fönstret. Din favoritdryck har aldrig smakat bättre. Du tänker på att du idag har mer tid och mer pengar än någonsin (Bourbon 2021: 23).

Tydligt är att det handlar om att investera i och för framtiden och centralt är att det är du som individ som är din egen lyckas smed. *Frihetsmaskinen* lovar vidare att ”[M]ed hjälp av din Pengapassion kommer du att ha råd med sådant du tidigare bara drömt om. Sådant du skjutit på framtiden” (Bourbon 2021: 75), i samma bok står även som en förklaring till att författaren valt att inte spara lika mycket under sin föräldradledighet:

Med den inkomsten kunde jag inte fylla på min Pengamotor så mycket som jag hade planerat för att bli helt finansiellt fri till min 40-årsdag. Jag var därför tvungen att skjuta fram målet fem år. Men det är okej. Jag tog ett beslut att fokusera på att umgås med mina barn. [...] Att låta bli att fylla på mitt långsiktiga investerande under några få år spelar faktiskt ingen roll för min framtida lycka. Men att lägga mer tid på det och dem jag älskar påverkar min lycka både nu och i framtiden (Bourbon 2021: 221).

Genomgår man övningarna i boken *Frihetsmaskinen* så utlovas att man ”har säkrat upp [s]in framtid” (Bourbon 2021: 24) och att man ”har gjort mer än majoriteten av Sveriges befolkning [...]” och ”tagit ansvar för din lycka nu och i framtiden” (Bourbon 2021: 218).

En sådan styrning är baserad mindre på en framtida risk och mer genom ett löfte om framtida individuell lycka och måluppfyllelse – den nyliberala feminismen verkar alltså genom subjektets självstyrning strukturerad genom ett löfte om framtiden (Rottenberg 2018: 83–84). I linje med Rottenberg kan vi se att böckernas budskap om en framgångsrik karriär med ett lyckligt och närvarande familjeliv inte är riktat till den stora massan, utan endast för några få privilegierade utvalda. Men när balans omformuleras som ett löfte för framtiden, så blir det uppnåeligt för alla ambitiösa kvinnor och vi menar att samma läsning går att göra när det kommer till det ekonomiska löftet, löftet om ekonomisk frihet i framtiden. Rätt typ av investeringar i nuet lovar lycka både nu och i framtiden. Denna typ av styrning gör det nyliberala feministiska subjektet ensamt ansvarig för sin belägenhet, men de gör också subjektet orienterad mot framtiden. Uppmaningen att investera i nuet är således sammankopplad med sannolikheten att få ut maximal individuell framtida avkastning och på så sätt säkerställa individuell tillfredsställelse i framtiden, något som drivs av begäret efter balans.

Slutsatser: finansiell feminism som grym optimism

I vår närläsning av de ekonomiska självhjälpsböckerna framträder vad som kan sammanfattas som finansiell feminism som vilar på en fantasi om finansiell frihet. Genom att dölja maktförhållanden och presentera finansiell frihet som ett uppnåeligt mål för alla och något som får sin riktning genom ett kondenserat lyckonarrativ om balans så kan vi genom Lauren Berlants (2008, 2011) perspektiv se fantasin om finansiell frihet som grym optimism. Med Berlants begrepp grym optimism kan vi urskilja läsare i en situation där de uppmanas att fokusera på pengar i en kapitalistisk samtid, där människor känner av sin sociala bräcklighet, med en ständig jakt efter omöjliga tillstånd och en brutal kommodifiering av ens existens. Processen är brutal, såtillvida att drömmen i sig ritar upp gränser för vilka liv som går att uppskatta och vilket jag som är värt att älska (Berlant 2011: 1).

Motorn i fantasin om finansiell frihet centreras kring narrativet om balans. Likt Rottenbergs (2018) tankar om familjebalans som den nyliberala feminismens starkaste ideal i en nordamerikansk kontext ser vi hur dessa böcker, riktade till svenska läsare, upprättar ekonomisk medvetenhet och balans som ett feministiskt ideal, ett ideal som en progressiv finansiell feminist behöver förhålla sig till. Den finansiella feminismen och dess fokus på balans producerar en typ av styrning primärt riktad mot unga, drivna medelklasskvinnor att investera i självet för att på så sätt generera största möjliga avkastning i framtiden. Det rör sig om en föreställt aldrig avslutad ”optimering av jaget” (McGee 2005), som inkluderar dess rörelser framåt genom livet och därmed skapar ett finansiellt feministiskt subjekt

som ensamt bär ansvar för framtiden (Gill 2017). Ett finansiellt feministiskt subjekt som med sina investeringar både kan och ska ha kontroll över livet och navigera runt och förbi livets sårbarheter. Ett ansvarsfullt finansiellt feministiskt subjekt som också tar kontroll över sitt reproduktiva arv, som sörjer för de sina genom livets alla skeenden. Som tar ansvar för barnalstring och föräldraledighet, för barnens väl och ve genom livet och tar höjd för det oförutsedda och genom sparande till barnen så att de så småningom kan flytta hemifrån. Men det finansiella feministiska subjektet skrivs även fram som ansvarsfullt och tar höjd för eventuella skilsmässor, för pensionen och slutligen den egna döden genom att spara till sin begravning. Men allt detta ska göras samtidigt som den individuella lyckan maximeras både här och nu och i framtiden. En studie av dessa böcker ger inte svar på vad som får läsare att söka sig till dem. Att rikta fokus mot den reproduktiva sfären, som nedvärderas och profiteras för upprätthållande av den upphöjda produktiva sfären, har länge varit en klassisk feministisk position. Och kanske kan läsares dröm om frihet, även tolkas som ett avståndstagande mot lönearbetets makt över människor. Men genren i sig bjuder inte in till ställningstaganden mot kapitalismens grepp, för rättvisa eller att kvinnorna skulle befrias från en roll som reproduktionens bärare. De ekonomiska handböckerna kan genom sitt fokus på finansiellt sparande parallellt med kvinnors ansvarstagande snarast ses som en sammanflätning av hyperkapitalismen och kvinnors omsorgsarbete, där lycka och känslor kommodifieras och utgör hårdvaluta på wellnessindustrins växande marknader.

Författarpresentation

Johanna Lauri är lektor i genusvetenskap vid Umeå centrum för genusstudier, Umeå universitet. Hennes forskning rör sig i skärningspunkten mellan marknad, feminism och politik.

Linda Berg är docent i genusvetenskap och FD i etnologi vid Umeå centrum för genusstudier, Umeå universitet. Ett spår i hennes forskning berör frågor om makt, kunskap och subjektivitet i samtida självhjälpkultur.

Referenser

- Ahmed, Sara (2010). *The Promise of Happiness*. Durham: Duke University Press.
- Åhrman, Shoka och Tredschow, Frida (2018). *Medveten ekonomi – en vardag med guldkant*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Ambjörnsson, Fanny (2004). *I en klass för sig. Genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer*. Stockholm: Ordfront förlag.
- Andrews, Molly, Corinne Squire, & Maria Tamboukou (2013). *Doing Narrative Research*. Second Edition, 55 City Road, London: SAGE Publications, Ltd. <https://doi.org/10.4135/9781526402271>.
- Arvidsson, Alf (2014). Berättelse, beskrivning, auktoritet, *Kulturella Perspektiv*, nr 4, s 30–38.
- Banet-Weiser, Sarah (2018). *Empowered: popular feminism and popular misogyny*. Durham: Duke University Press.
- Berg, Linda (2011) Välj dina känslor: om subjektförståelse och säljande känsloreglering i Mia Törnbloms självhjälpböcker. I A Bränström Öhman, M Jönsson & I Svensson (reds.). *Att känna sig fram: känslor i humanistisk genusforskning*, 102-121. Umeå: H:ström – Text & Kultur.
- Berg, Linda, Anna Sofia Lundgren, & Maria Jönsson. (2023). Balansreceptet: Konsten att hantera klimakteriet i självhjälpslitteraturens hormonberättelser, I: *Kvinder, Kon & Forskning*, Vol. 34, nr 2, 11–26. <https://doi.org/10.7146/kkf.v34i1.129048>.
- Berlant, Lauren Gail (2011). *Cruel optimism*. Durham: Duke University Press. Berlant, Lauren Gail (2008). *The female complaint: the unfinished business of sentimentality in American culture*. Durham, Duke University Press.
- Brinkmann, Svend (2014). *Stå fast. Et opgør med tidens udviklingstvang*. København: Gyldendals Bokklubber.
- Bourbon, Sandra (2021). *Frihetsmaskinen. Så skapar du ett finansiellt fritt liv*. Volante.
- Eisenstein, Hester (2009). *Feminism seduced: How global elites use women's labor and ideas to exploit the world*. Boulder, CO: Paradigm Publishers.
- Eldén, Sara (2009). *Konsten att lyckas som par: populärteatretiska berättelser, individualisering och kön*. Diss. Lund: Lunds universitet.
- Fraser, Nancy (2013). *Fortunes of feminism: From state-managed capitalism to neoliberal crisis*. London: Verso.
- Gill, Rosalind (2017). The affective, cultural and psychic life of postfeminism: A postfeminist sensibility 10 years on. *European Journal of Cultural Studies*, 20(6), 606–626.
- Ingelström, Mia och Linarvfe (2020) *Ekonomi-PT:s handbok för kvinnor*. Stockholm: Romanus & Selling.
- Lauri, Johanna. (2021). *Feministiska fantasier: mellan marknad och feminism* (PhD dissertation, Umeå universitet).
- Lauri, Johanna & Bäckström, Hanna (2019) Coffee by women: the 'duty of ethical enjoyment', *Cultural Studies*, 33:5, 866–887, doi: 10.1080/09502386.2018.1510532
- McGee, Mikki (2005). *Self-help, inc.: Makeover culture in American life*. Oxford: Oxford University Press.
- Lundgren, Anna Sofia (2000). *Tre år i g. Perspektiv på kropp och kön i skolan*. Eslöv: Brutus Östling Förlag.
- Roberts, Adrienne (2015). The political economy of 'transnational business feminism'. *International Feminist Journal of Politics*, 17(2), 209–231.
- Roberts, Adrienne (2016). The limitations of transnational business feminism: The case of gender lens investing. *Soundings: A Journal of Politics and Culture*, 62(62), 68–83.
- Rottenberg, Catherine (2018). *The rise of neoliberal feminism*. New York: Oxford University Press.
- Scott, Joan Wallach (2011). *The Fantasy of Feminist History*. Durham: Duke University Press.
- Sjöstedt-Landén, Angelika (2012). Fantasi som diskursteoretiskt begrepp och etnologiskt blickfång. *Kulturella perspektiv - Svensk etnologisk tidskrift*, ISSN 1102-7908, nr 3-4, s. 77–83.
- Skeggs, Beverley (2003). *Class, Self, Culture*. London: Routledge.
- Spicer, André & Cederström, Carl (2015). *The wellness syndrome*. London: Polity.
- Veland, Siri, Scoville-Simonds, Morgan, Gram-Hanssen, Irmelin, Schorre, Ak, El Khoury, A, Nordbø, Mj, Lynch, Ah, Hochachka, Gail, & Bjørkan, Maiken (2018).

Narrative matters for sustainability: The transformative role of storytelling in realizing 1.5 C futures. *Current Opinion in Environmental Sustainability*, 31, 41–47. <https://doi.org/10.1016/j.Cosust.2017.12.005>

Woodstock, Louise (2006). All About Me, I Mean, You: The Trouble with Narrative Authority in Self-Help Literature, *The Communication Review*, 9:4, 321–346, <https://doi.org/10.1080/10714420600957290>

Citera den här artikeln: Johanna Lauri & Linda Berg. 2024. Finansiell feminism? Jämställdhet & ekonomi i självhjälpsformat. *Kulturella Perspektiv*, vol. 35. s. 1–9. DOI: 10.54807/kp.v35.14582

Mottagen: 20 juni 2023   **Accepterad:** 12 februari 2024   **Publicerad:** 28 februari 2024

Copyright: © 2024 Författaren/författarna. Detta är en Open Access-artikel som distribueras enligt Creative Commons, licens CC-BY 4.0, som tillåter obegränsad användning, distribution och reproduktion i samtliga medieformat, förutsatt att ursprunglig(a) författare och källa uppges. Se <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

Kulturella Perspektiv – Svensk etnologisk tidskrift, ISSN 1102–7908, är en expertgranskad Open Access-tidskrift som publiceras av Föreningen Kulturella Perspektiv.

OPEN ACCESS